

**Asia** Hautakiven lyhtykehyyksen tekijänoikeus

**Hakija** M. J. Paasikivi Oy

**Annettu** 21.8.2013

### Tiivistelmä

*Lyhtykehys ei ilmentänyt tekijänsä omaperäisiä luovia valintoja siinä määrin, että lyhtykehys olisi ollut tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.*

### LAUSUNTOPYYNTÖ

Hakija on pyytänyt tekijänoikeusneuvostolta lausunnon, ylittääkö lausuntopyynnössä kuvailtu hautakiven yhteyteen suunniteltu lyhtykehys kokonaisuutena teoskynnyksen.

Hakija on liittänyt lausuntopyyntöönsä valokuvan ja luonnospiiirroksia kyseessä olevasta lyhtykehyyksestä sen eri suunnitteluvaiheissa sekä kuvanveistäjän lausunnon, josta ilmenee taitelijan näkökulmasta tuotteen suunnittelussa huomioitavia seikkoja kuten aiheen ja yksityiskohtien oikeanlainen pelkistäminen kolmiulotteisissa muodoissa, reliefin tai veistoksen sijoittelu hautamuistomerkin, katseluetäisyys ja normaalista poikkeava katseluperspektiivi ylhäältä tai yläviistosta. Lisäksi on huomioitava, että lyhtykehys on osa massiivista, graniittista muistomerkkiä ja lyhtykehyyksen on erotuttava muistomerkin omana taiteellisenä elementtinään.

Hakijan mukaan lyhtykehys on pitkällisen suunnittelutyön tulos. Lyhtykehys koostuu useista elementeistä, jotka voivat periaatteessa olla minkä tahansa muotoisia tai näköisiä. Suunnittelussa on huomioitava tekniset rajoitukset ja tuotteiden esteettisyys. Teknisesti huomioitavia seikkoja ovat muun muassa tuotteen pitkäikäisyys, säänkestävyys ja tuotteen sijoittaminen kiven sisään. Lisäksi lyhtykehyyttä vastaava aukko on voitava tehdä hautakiveen. Tekniset vaatimukset eivät kuitenkaan sanele, miltä lyhtykehyyksen on näytettävä tai millaisia yksityiskohtia siinä voi olla tai miten osat yhdistetään toisiinsa. Edellä mainitut seikat ovat lyhtykehyyksen tekijän päätettävissä. Lyhtykehyyksen suunnittelussa etenkin taiteelliset näkökohdat ovat ratkaisevassa roolissa.

Lopputuote on selkeän suunnitteluprosessin tulos eikä pelkästään esimerkiksi yleisen geometrisen kuvion toisintamista. Lopputulokseen vaikuttavat useat seikat kuten katseluetäisyys ja -korkeus. Nämä seikat on pitä-

nyt ottaa huomioon tuotteen suunnittelutyössä. Luonnospiirroksiset osoittavat, että kyseessä on henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Lienee erittäin epätodennäköistä, että toisen tahon saadessa toimeksianto suunnitella lyhtykehys hän päätyisi lausuntopyyntöön kuvatuunlaiseen tuotteeseen kaikkine sen osineen ja yksityiskohtineen. Luomistyö on tehty vapaassa toimintaympäristössä ilman, että tuotteen muotoon olisivat pakottavasti vaikuttaneet mitkään tekniset seikat. Lopputuloksena on syntynyt itsenäinen ja omaperäinen teos.

Analogisesti kyseessä on vastaava tilanne kuin esimerkiksi tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 2010:4, jossa katsottiin rakennuslupapiirrosten ja havainnekuvien käsittävän arkkitehtonisen kokonaisuuden. Vaikka kyseisellä omaperäisellä vapaa-ajan asuntoratkaisulla oli selviä funktionaalisia etuja, ei funktionaalisuus vähentänyt asunnon omaperäisyyttä vaan teoskynnys ylittyi. Asunnossa oli yksityiskohtia, jotka eivät itsessään ylittäneet teoskynnystä. Nyt lausuntopyyntöön kyseessä on samankaltainen tilanne, jossa goottilaisen holvikaaren ominaisuudet on suunniteltu siten, että ne toimivat parhaiten niissä olosuhteissa, joissa tuotetta käytetään. Tästä ei kuitenkaan seuraa, että kyseessä olisi vähemmän omaperäisen tai itsenäisen muotoilun tulos. TN 2010:4:ssä rakennuksen pelkkä ulkomuoto ei olisi ollut riittävä teoskynnyn ylitykseen mutta suoja sai rakennuksen eri elementtien yhdistelmä kuten nyt kyseessä olevassa tapauksessa.

Luonnospiirroksista ilmenee, että kyseessä on huomattavasti monimuotoisempi teos kuin visuaalisesti jää hautakiveen näkyville ja tuotteen muoto on suunnittelutyön ja taiteellisen vision ilmentymä. Oleellista on tuotteen muoto kokonaisuutena siinä olevien elementtien summana. Edellä esitetyillä perusteilla hakija on katsonut, että lausuntopyyntöön kuvattu lyhtykehys ylittää teoskynnyn.

## **VASTINEET**

Hakija ei ole ilmoittanut, että asiassa olisi vastapuolta. Lausuntopyyntöön ei ole pyydetty vastineita.

## **TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO**

Tekijänoikeuslain (404/61) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja tekijänoikeuslain soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova.

## **Kuvataiteen tuotteiden tekijänoikeussuoja**

Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan taiteellisina teoksina suojataan muun muassa taideteol-

lisuuden tuotteita. Taideteollisuuden tuotteita ovat esimerkiksi lyhtykehukset. Tekijänoikeus syntyy teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle. Tekijänoikeuslain 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijänsä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Ollakseen tekijänoikeuslain 1 §:ssä suojattu teos taideteollisuuden tuotteen tulee täyttää itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset käytännöllisestä tarkoituksesta huolimatta. Mikäli tuotteen käyttötarkoitus hallitsevassa määrin sanelee lopputuloksen ennemmin kuin tekijän luova panos, kyseessä ei ole tuote joka olisi tekijänoikeudellisessa mielessä riittävän itsenäinen ja omaperäinen saadakseen suojaa teoksena. Suojan edellytyksenä ei ole muita vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen taiteellisella laadulla, valmistusmenetelmällä tai tuotteen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomäärällä ei ole merkitystä teostason määrittämisessä. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voisiko kukaan muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.

Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa, vaan sitä persoonallista ilmenemismuotoa, johon idea on teoksessa saatettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä kahta tai useampaa henkilöä hyödyntämästä samaa ideaa.

Euroopan unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-145/10 (Painer), että teos (valokuva) voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja teoksesta käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuomioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti yksittäistapauksessa, ylittyykö teoskynnys.

Korkein oikeus on käsitellyt tekijänoikeutta taideteollisiin tuotteisiin muun muassa ratkaisussa KKO 1976 II 48. Korkein oikeus katsoi, että valaisimet eivät olleet siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä että ne olisivat olleet taiteellisia teoksia. Valaisimien valmistaminen miilumenetelmällä ei vaikuttanut teostason arviointiin. Ratkaisussa KKO 1948 II 464 ei näytetty, että barokkityylinen kattovalaisin olisi ollut omaperäinen taideteos. Korkein oikeus on käsitellyt tekijänoikeutta taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteisiin myös ratkaisuissa KKO 1962 II 60 (rannekoru), KKO 1971 II 4 (ryijy) ja KKO 1980 II 3 (korumallit), joissa korkein oikeus katsoi tuotteiden nauttivan tekijänoikeussuojaa.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2012:7 yksittäiset valaisimet ilmensivät tekijänsä omaperäisiä luovia valintoja ja olivat siten tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettuja teoksia. Valaisinten pinta oli massaltaan paikoitellen eri paksuinen tekijän tietoisesti lisättyä ja poistettua massaa. Massan sommittelu vaikutti valaisimen pinnan kuviointiin ja siten valaisimen ulkonäköön. Geometristen perusmuotojen kuten lieriön, kuution ja suorakulmaisen särmiön hyödyntäminen ei poistanut esineiden omaperäisyyttä. Tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2012:9 ovenkahvan ja

avainpesän muodon valintaa määräsi merkittävästi käyttötarkoitus. Tuotteet eivät ilmentäneet tekijänsä luovia valintoja siinä määrin, että tuotteet olisivat olleet tekijänoikeuslain 1 §:n tarkoittamia teoksia.

Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa taideteollisuuden tuotteen teoskynnys on asetettu varsin korkealle. Tämä johtuu siitä, että taideteollisuuden tuotteen muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Lisäksi moniin käyttöesineisiin soveltuu luontevammin mallisuoja. Tuotteen käyttötarkoituksen ja muodin mahdollisesti ohjatessa esineen muotoa on todennäköisempää, että kaksi muotoilijaa toisistaan tietämättä luovat samanlaisen tuotteen. (Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 87).

Hakijan lausuntopyynnössä kuvatun lyhtykehiksen kaksi vastakkaista sivua ovat metallisia suorakaidekehikkoja. Molempien kehikon sisällä on läpinäkyvä epätasainen lasipinta. Lyhtykehiksen yläosa muistuttaa goottilaista holvikaarta. Lyhtykehiksen kaksi muuta vastakkaista sivua ovat avoimia lyhtykehiksen ollessa irti hautakivestä, jonka sisään lyhtykehys asetetaan lopulliseksi tuotteeksi. Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut sille toimitettua aineistoa ja katsoo, että kyseessä olevan lyhtykehiksen ulkomuotoa rajoittaa lyhtykehiksen tarkoitus eli mahdollisuus sijoittaa jonkinlainen kynttilä tai lyhty kehiksen sisään sääolosuhteilta suojaan. Lyhtykehiksessä käytetty goottilainen holvikaari on muotona tyypillinen muoto lyhdyissä. Huomioon ottaen taideteollisille tuotteille asetettu korkea teoskynnys, tekijänoikeusneuvosto katsoo, että hakijan lyhtykehys ei ilmennä siinä määrin luovia ja omaperäisiä valintoja lyhtykehiksen muodon ja pinnan sommittelun osalta, että lyhtykehys kokonaisuutena tai jokin sen elementti olisi tekijänoikeuslain 1 §:ssä tarkoitettu teos.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Marco Grönroos

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Mika Enäjärvi, Tuula Hämäläinen, Satu Kangas, Martti Kivistö, Ilmo Laevuo, Tommi Nilsson, Kirsi-Marja Okkonen, Pekka Pulkkinen, Pekka Sipilä , Aku Toivonen, Riikka Tähtivuori.